

บทที่ 1

บทนำ

สภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ การดำรงชีวิตของคนไทยตลอดจนวัฒนธรรมต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยลพบุรีมา คือ ประมวลพุทธศักราช 237 เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนซึ่งได้ฝังลึกอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลานาน

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย ความสำคัญของพุทธศาสนาพิจารณาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย จะเห็นว่า พุทธศาสนามีความสำคัญต่อประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคมปลูกฝังวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ และการปฏิบัติระหว่างสมาชิกในสังคม และทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2527 : 1 - 9)

พุทธศาสนาในสังคมไทยที่ผ่านมา

สถาบันพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ในอดีตรัฐได้อาศัยหลักความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นแหล่งสร้างความชอบธรรมของอำนาจการปกครองในทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากความคิดทางการเมืองแบบธรรมราชาในสมัยสุโขทัย และระบบความคิดทางการเมืองแบบท้าวเวรราชา ซึ่งเป็นการผสมความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ากับศาสนาพราหมณ์ ในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นต้น (สมบัติ จันทรวงศ์และชัยอนันต์ สมุทวณิช 2523 : 5)

ในขณะที่เดียวกันสถาบันพุทธศาสนา ก็เป็นบ่อเกิดที่มาของจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งช่วยยึดเหนี่ยวและก่อให้เกิดบูรณาการทางสังคม จนกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยโดยส่วนรวมนั้น มีรากฐานมาจากคำสอนทางศาสนา (พระศรีวิสุทธิโมลี 2513 : 6)

ในอดีต วัดจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ละหมู่บ้านจะมีวัดประจำหมู่บ้านของตน เป็นเครื่องรวมชุมชนให้เป็นหน่วยเดียวกัน และพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและความร่วมมือ พระราชวรมุนี เคยวิเคราะห์บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ว่า นอกเหนือจากการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังมีบทบาทอื่น ๆ อีกถึง 11 ประการ อาทิ เป็นสถานสงเคราะห์ผู้ยากไร้ เป็นสถานพยาบาล เป็นสโมสรที่ชาวบ้านได้พบปะสังสรรค์หรือเป็นที่ใกล้เคียงกรณีพิพาทต่าง ๆ เป็นต้น (พระมหาประยูร ปยุตโต 2513 : 16) เมื่อความเจริญทางวัตถุของอารยธรรมตะวันตกเริ่มเผยแพร่เข้ามา ความเชื่อทางพุทธศาสนาก็เริ่มถูกสั่นคลอนอย่างรุนแรง ถึงอันวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ในชีวิตซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกทึ่งและศรัทธาต่อศักยภาพของวิทยาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อันสามารถนำมาซึ่งอำนาจเกียรติยศและความสุขความสะดวกสบายนานัปการ

เมื่อความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นแม่บทสำคัญที่ทำให้หน้าที่ของศาสนาซึ่งมีต่อการอยู่รอดของสังคมสามารถดำเนินไปได้โดยปกติ เหล่านี้ถูกสั่นคลอนให้คลายความยึดถือลง ภารกิจหลักของศาสนาในแง่ต่าง ๆ ที่มีต่อการรักษาระบบโครงสร้างของสังคม ก็ได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วย ทั้งบทบาทในด้านการสร้างบูรณาการทางสังคม และบทบาทในการเป็นบ่อเกิดของพันธะทางจริยธรรมในสังคม

ในแง่ของการสร้างบูรณาการทางสังคม เมื่อศาสนาไม่ได้รับความสนใจเหมือนสมัยก่อนแบบแผนการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีบ่อเกิดมาจากรากฐานความเชื่อทางศาสนาก็พลอยเปลี่ยนแปลงไปด้วย วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม เริ่มมีสถาบันในรูปแบบอื่น เข้ามารับช่วงกิจกรรมเหล่านี้ไป

ในแง่ของการเป็นบ่อเกิดของพันธะทางจริยธรรมในสังคม ขณะที่ความเชื่อทางศาสนา เช่น ในเรื่องกฎแห่งกรรม ในเรื่องการสืบทอดของชีวิตชาติหน้า ฯลฯ เหล่านี้เป็นคำอธิบายที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดพันธะทางจริยธรรมในสังคมขึ้น ทำให้คนไม่กล้ากระทำผิดทางศีลธรรม เพราะกลัวเกรงผลของกรรมในชาติหน้าหรือมุ่งหวังที่จะกระทำความดี เพื่อจะได้เป็นบุญบารมีติดตัวไปในชาตินี้ เป็นต้น ครั้นเมื่อความเชื่อทางศาสนาดังกล่าวถูกทำลาย และเริ่มมีผู้ตั้งข้อสงสัยให้กับระบบเหตุผลที่สนับสนุนการกระทำตามค่านิยมของจริยธรรมทางสังคม พันธะทางจริยธรรมที่บุคคลจะพึงมีต่อกัน ก็เริ่มถูกละเลยไม่ได้รับความสนใจประพฤติดีปฏิบัติ ผลที่ตามมา คือ วิกฤตการณ์ทางศีลธรรม ดังที่ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้

แต่อย่างไรก็ตาม ต่อมารัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงปัญหาทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจึงได้บรรจุแนวนโยบายการแก้ไขปัญหานี้ไปพร้อมกับการส่งเสริมการป้องกันพฤติกรรมอันเป็นไปในทางที่ไม่ดีไว้ ซึ่งมีแนวนโยบายว่า

"...สาเหตุสำคัญของการที่เกิดปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรมขึ้น ได้แก่ ความยากจนในครอบครัว บิดามารดาขาดความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ย่ำแย่ใจ เช่น สถานเริงรมย์ อบายมุขต่าง ๆ และขาดการปฏิบัติและสอนเชิงจริยธรรม... ปัญหานี้ต้องรีบที่จะขจัดให้หมดไป...

....แนวนโยบายในการแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุด ได้กำหนดแนวนโยบายดังนี้... เร่งรัดและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรม... และมาตรการพัฒนาได้วางแนวทางปฏิบัติไว้ คือ ...อบรมครูผู้สอนจริยธรรมในโรงเรียนและผู้นำเยาวชนทั้งในและนอกโรงเรียนในเรื่องจริยธรรมและวัฒนธรรม... (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2527 : 314 - 317)

บทบาทของศาสนาในสังคม

1. ความเชื่อในศาสนาเดียวกันช่วยให้เกิดความกลมเกลียวอันเดียวกันในสังคม

ความยึดมั่นในศาสนา หลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ในศาสนา ช่วยทำให้สมาชิกของสังคมมีโลกทรรศน์ (world view) และค่านิยม (values) ในทางเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมองปัญหาต่าง ๆ ในทางเดียวกัน การเข้าร่วมพิธีกรรมเดียวกันทำให้สมาชิกของสังคมรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เกิดความสัมพันธ์ผูกพันกันในทางจิตใจ บรรยาภาศของพิธีกรรม

ทางศาสนามักจะมีความเคร่งขรึมและศักดิ์สิทธิ์เรียกร้องความสนใจของผู้ผู้นั้นให้จดจ่ออยู่ในสิ่งเดียวกัน นำไปสู่การรวมกันของจิตใจและเกิดอารมณ์ร่วมกัน

ในแนวความคิดของ Emile Durkheim พระเจ้าซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเคารพบูชาในหลายศาสนามีชื่ออื่นไกลที่แท้ก็คือ สังคมนั่นเอง การเคารพเชื่อฟังพระเจ้าก็เท่ากับเป็นการเคารพเชื่อฟังสังคม มนุษย์จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากสังคมไม่ได้ และเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้มนุษย์จะต้องยอมตนอยู่ใต้อำนาจของสังคม การที่จะทำให้มนุษย์ยอมรับความสำคัญของสังคมไม่มีวิธีอื่นใดที่ใช้ได้ผลดีว่าการทำให้สังคมมีความศักดิ์สิทธิ์ แสดงออกในรูปของพระเจ้า คนที่นับถือพระเจ้าและเข้าร่วมพิธีกรรมอันเดียวกัน จะเกิดความรู้สึกผูกพันกันในทางจิตใจ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นหรือบูรณาการรวมหน่วยในสังคม นอกจากนี้เมื่อคนยอมรับในพระเจ้าหรือสังคมแล้วก็เป็นาง่ายที่จะยอมรับการควบคุมโดยสังคม ทำให้เกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม และเกิดการยึดเหนี่ยวไม่ทำอะไรตามความทะเยอทะยานของตนเอง

2. ศาสนาช่วยให้เกิดความสงบสุขในสังคม ในคำสอนของทุกศาสนา จะพบหลักธรรมบางอย่างเหมือนกัน เช่น การยำความสำคัญของความสุขทางจิตใจเหนือความสุขทางวัตถุและร่างกาย การยำประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตัว การยึดถือหลักการว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันหรือร่วมชะตากรรมอย่างเดียวกัน การละเว้นจากความประพฤติดังอย่าง ซึ่งศาสนาถือว่าเป็นบาป การรู้จักการให้อภัยและเมื่อแผ่มีเมตตาต่อผู้อื่น ฯลฯ การประพฤติดังหลักการเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับความสงบสุขของสังคม

3. ศาสนาช่วยสร้างคุณค่าที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศ คุณค่า คือ หลักการหรือทัศนคติในการดำเนินชีวิตของตน

Max Weber ได้ให้ความสนใจอย่างมากในปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนหรือหลักธรรมของศาสนากับการพัฒนาประเทศ โดยเชื่อว่าศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบทุนนิยมสมัยใหม่ในยุโรปตะวันตก ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี เพราะพวกโปรเตสแตนต์มักจะเคร่งครัดในการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา พวกโปรเตสแตนต์จึงมักจะมึระเบียบวินัยสูง มีความขยันขันแข็งและจริงจังในชีวิต รวมทั้งความ

รู้สึกรับผิดชอบต่อตัวเอง รู้จักกระหม่อมกระหม่อม นิกายโปรเตสแตนท์จึงมีผลเป็นการสร้างหรือช่วยเผยแพร่คุณค่าใหม่ในสังคม คุณค่าเหล่านั้นนำไปสู่แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ผลของมันก็คือ การเกิดของระบบทุนนิยมแบบอุตสาหกรรม

การปรับตัวของพุทธศาสนาภายใต้สภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ภายในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ได้เกิดกระแสความพยายามต่าง ๆ ที่หาทางปรับตัวให้หลักธรรมทางศาสนาสามารถตอบสนองต่อการแก้ปัญหาในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สถาบันศาสนาสามารถดำรงบทบาทอยู่ในสังคมไทยได้ต่อไป ซึ่งกระแสความพยายามดังกล่าวอาจแบ่งออกเป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง 2528 : 54 - 56)

1. การปรับตัวทางด้านการศึกษา หรือที่เรียกว่า ด้านปฏิบัติในทางพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นนี้อาจจะสามารถมองแยกย่อยได้เป็น 2 ส่วนคือ

1.1 การปรับตัวของการศึกษาภายในระบบสถาบันสงฆ์ ได้มีความพยายามเพื่อยกระดับของสถาบันการศึกษาของสงฆ์ให้สูงขึ้น เท่าเทียบกับการศึกษาของฝ่ายอาณาจักร เช่น มีการนำเอาระบบบริหารการศึกษาแบบใหม่ เข้ามาใช้จัดการศึกษาของสงฆ์ เป็นต้น

1.2 การปรับตัวทางการศึกษาภายนอกระบบ เนื่องจากการศึกษาหมายถึงกิจกรรมทั้งในส่วนของถ่ายทอดความรู้สึก และการสร้างสมองค์ความรู้ กระแสความพยายามที่หาทางตีความคำสอนทางพุทธศาสนาให้เข้ากับปัญหาในสังคม จึงจัดเป็นการปรับตัวของการศึกษาในความหมายนี้ด้วย ในช่วงที่ผ่านมา ผลงานในกิจกรรมส่วนนี้ที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ งานต่าง ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่หาทางอธิบายหลักธรรมทางพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของปัญญาชนทั่วไป (ส.ศิวรักษ์ 2526 : 337 - 377) นอกจากนี้ยังมีผลงานของบุคคลอื่น ๆ เช่น พระราชวรมุนี เขมามันทะ ท่านปัญญานันทภิกขุ และพระพยอม เป็นต้น สำหรับกรณีของพระราชวรมุนี นับเป็นตัวอย่างของการพยายามอธิบายหลักธรรมทางพุทธศาสนาให้เป็นระบบทางวิชาการ และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มปัญญาชนทั่วไป ขณะที่ผลงานของเขมามันทะ เป็นตัวอย่างของการผสมผสานปรัชญาและศิลปะ เข้ากับสื่อความหมายของศาสนา ส่วนท่านปัญญานันทะและพระพยอม เป็นตัวอย่างที่สำคัญของความพยายามในการอธิบายหลักธรรมพุทธศาสนาให้เข้ากับชาวบ้านทั่วไป

2. การปรับตัวในด้านแบบแผนการปฏิบัติหลักธรรมทางพุทธศาสนา ในด้านของแบบแผนวิธีการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การบรรลุถึงจุดหมายทางพุทธศาสนานั้น อาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

2.1 แนวปฏิบัติสายปัญญา ในที่นี้หมายถึง แบบวิธีการปฏิบัติหลักพุทธธรรมที่เน้นหนักไปในด้านอาศัยเหตุผลวิเคราะห์จับ ทวนพุทธทาสภิกขุ นับเป็นตัวอย่างของการปรับตัวด้านการปฏิบัติพุทธธรรมในแนวทางสายนี้ และสืบเนื่องจากแนวความคิดของท่านพุทธทาสดังกล่าว จึงส่งผลให้เกิดกระแสความพยายามใหม่ ๆ ในการอธิบายหลักพุทธธรรมให้สามารถนำมาใช้ประพฤติดำเนินปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคม บางแห่งก็มีการเสนอรูปแบบของการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เช่น แนวการเจริญสติของหลวงพ่อดำเทียน

2.2 แนวปฏิบัติสายศรัทธา ในที่นี้หมายถึง วิธีการปฏิบัติที่หนักไปในด้านอาศัยความศรัทธา ความมุ่งมั่นหรือใจกำลังจัดเป็นเครื่องหมายสำคัญในการปลดปล่อยลลสะกิเลสตัณหา ตัวอย่างของกระแสความพยายามในการเผยแพร่แนวปฏิบัติธรรมลักษณะนี้ให้เป็นที่แพร่หลายออกไปที่สำคัญได้แก่งานของอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งมีอิทธิพลต่อสำนักปฏิบัติกรรมฐานต่าง ๆ มากมาย นอกเหนือจากที่กล่าวมานี้แล้ว ยังมีแนวปฏิบัติธรรมสำนักสายอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย เช่น แนวปฏิบัติแบบสำนักธรรมกายของศุภณัฐพุทธจักรปฏิบัติธรรม ซึ่งลักษณะของกลุ่มชาวพุทธนี้แตกต่างกับกลุ่มอื่น ๆ การสามารถจัดองค์กรเป็นระเบียบแบบแผน ทำให้กิจกรรมการดำเนินงานด้านศาสนามีได้อิงอยู่กับตัวบุคคลที่เป็นผู้นำมากนัก

เส้นทางหนุ่มสาวกับพุทธธรรม

ความห่วงใยในอนาคตของเยาวชนไทย เป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบันนี้ มีหลายฝ่ายให้ความสนใจและพยายามศึกษาหาสาเหตุต่าง ๆ แต่การกระทำที่คนหนุ่มสาวหรือเด็กวัยรุ่นแสดงออกมาเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง มักจะเป็นพฤติกรรมในด้านลบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ก่ออาชญากรรม ปัญหาการมั่วสุมตามสถานเริงรมย์ คาเฟ่ ปัญหาวัยรุ่นติดยาเสพติด การยกพวกตีกัน รวมตลอดไปถึงพฤติกรรมที่เรียกร้องความสนใจที่แปลกจากผู้อื่น สิ่งเหล่านี้บางครั้งทำให้ผู้ใหญ่ยังเป็นห่วงลูกหลานหนักยิ่งขึ้น บางคนถึงกับวิพากษ์วิจารณ์ในด้านร้าย มองเห็นว่าเด็กวัยรุ่นกำลังถูกทำลายสภาพจิต ความชั่วร้ายกำลังเข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจของเด็กวัยรุ่น

การมองปัญหาที่เกิดขึ้น ได้มีผู้พิจารณาองค์ประกอบของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งได้เปลี่ยนไปอย่างมากมาย อิทธิพลของความเจริญทางด้านวัตถุได้เข้ามากำหนดจิตสำนึกของประชาชนท่ามกลางการตื่นตระหนก เลือกระสนและความวุ่นวายเพื่อหาเลี้ยงชีพ มนุษย์ถูกกดกลืนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันชิงดีชิงเด่นทางด้านเศรษฐกิจ หลงใหลในกามตัณหา และจิตใจถูกครอบงำไปตามแรงกระตุ้นทางวัตถุที่เพิ่มขึ้นทุกขณะ โดยอาศัยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งคอยรอกหู ล่อตาและโน้มน้าวจิตใจให้หลงเชื่ออยู่ตลอดเวลา (จดหมายเหตुकลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม 2527 : 18)

“ทำไมสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่พุทธศาสนาฝังรากลึกลงมานานมีวัดอยู่เกือบทุกหนทุกแห่ง จึงไม่สามารถขัดเกลาจิตใจของเยาวชนได้ดี และฝังหลักธรรมลงไปจิตใจได้อย่างลึกซึ้ง” จากหนังสือมิติใหม่ของการพัฒนาจิตใจ ปี 2528 หน้า 27 - 32 ได้กล่าวไว้ว่า

สาเหตุของการด้อยพัฒนาทางจิตใจและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม คือ

1. การเปลี่ยนแปลงของสังคมและ เศรษฐกิจ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการด้อยพัฒนาทางจิตใจ และความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม

จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันต้องต่อสู้ดิ้นรน และมีความยากลำบากกว่าคนในสมัยก่อน ทำให้คนต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมและทำให้คนมีความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น ความเจริญทางวัตถุล้ำหน้ากว่าความเจริญทางด้านจิตใจมาก ทำให้คนตกเป็นทาสของวัตถุ เป็นทาสของความโลภและความไม่รู้จักพอ

2. การพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญแก่การพัฒนาจิตใจเท่าใดนัก คือเข้าใจว่าถ้าเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศดีแล้ว สังคมจะสงบเรียบร้อยและจิตใจของประชาชนก็จะดีไปเอง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะปรากฏว่าแม้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศโดยทั่วไปจะดีขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นในอัตราที่น่าพอใจ คือเฉลี่ยปีละกว่า 7% แต่ปรากฏว่า คนไทยส่วนใหญ่คือชาวชนบทที่ยากจน มีชาวชนบทที่ยากจนเพียงตนเองไม่ได้ถึง 11 ล้านคน สังคมในปัจจุบันต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้นถึงกับมีผู้เรียกภาวะสังคมในปัจจุบันว่า

สังคมวิปริตหรือสังคมพิกการ (sick society) มีความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและคุณธรรมของคนทั่วไปในสังคมมากยิ่งขึ้น

3. ถึงแม้มีแผนพัฒนาสังคมและแผนพัฒนากำลังคน แต่การพัฒนาส่วนใหญ่มักเน้นในเรื่องความรู้ สติปัญญา สุขภาพ การอาชีพ ไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคนด้านจิตใจเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากข้อความในแผนพัฒนาคนด้านจิตใจ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่ว่า "การพัฒนาคนกำลังคนโดยสร้างคนให้มีร่างกายแข็งแรง มีสติปัญญาและความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยมีได้คำนึงถึงคุณภาพทางจิตเจตจำนงนั้น ยังไม่เป็นการถูกต้องสมบูรณ์แท้จริง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจะสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้นั้น จะต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้ และจิตใจ นโยบายการพัฒนาคนกำลังคนของประเทศไทยในเวลาที่ผ่านมานับว่าพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญาความรู้อย่างมาก แต่ยังคงขาดการเสริมสร้างคุณธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ดังปรากฏในปัจจุบัน"

4. การศึกษาด้านพุทธศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าทำให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา มีความรู้ความฉลาดมากขึ้น สำหรับด้านจริยศึกษามีเวลาและคะแนนเพียงเล็กน้อย ทำให้นักเรียนไม่สนใจ จริยศึกษาจึงล้าหลังกว่าการศึกษาแขนงอื่น

5. ภาวะสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้พ่อ แม่ ไม่มีเวลาให้แก่อลูกร ทำให้ลูกขาดความรัก ความอบอุ่น และความเอาใจใส่ จึงต้องหันไปหาคนอื่น เช่น เพื่อนเป็นที่พึ่ง ซึ่งอาจจะชักจูงไปทางเสื่อมเสีย พ่อ แม่ บางคนประพฤติดนไม่ดี เช่น เป็นนักเลงการพนัน นักเลงสุรา ไม่สนใจเรื่องศาสนา ไม่ประพฤติตนตามหลักธรรมของศาสนา พ่อ แม่ เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่ลูก และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาเยาวชน ทำให้เยาวชนเห็นทางศาสนา ประพฤติดนไม่เหมาะสม มีสุขภาพจิตที่ไม่ดี บกพร่องในศีลธรรมและ วัฒนธรรมอันดีงาม

6. ในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม ทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมลดลง ก่อนนี้โรงเรียนกับวัดอยู่ในสถานที่เดียวกัน พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วย

อบรมเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติและศีลธรรมอันดีงาม แต่ในขณะนี้โรงเรียนส่วนมากได้ออกไปจากวัด พระสงฆ์ไม่มีโอกาสได้สั่งสอนอบรมเยาวชนในโรงเรียนเหมือนเช่นแต่ก่อน เยาวชนจึงเห็นห่างจากวัดและศาสนา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความประพฤติและจิตใจของเยาวชนเสื่อมลง

7. ในปัจจุบันแหล่งอบรมมุข สถานเริงรมย์และสถานชั่วยุคการมณเฑาะพามาถึงแม้จะมีกฎหมายควบคุมสถานที่ดังกล่าว ห้ามไม่ให้ผู้มีอายุต่ำกว่ากำหนด ควบคุมเวลาเปิดปิด แต่มักจะมีการฝ่าฝืนกฎหมายเสมอ คนไม่เคารพกฎหมาย ขาดระเบียบวินัย

จากสาเหตุของการด้อยพัฒนาทางจิตใจและความเสื่อมทางศีลธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะพบว่า สถาบันทางศาสนามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาจิตใจของประชาชน โดยทำหน้าที่เผยแพร่ อบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรม และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา

อย่างไรก็ตามได้ปรากฏว่า มีการเคลื่อนไหวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจและประสบความสำเร็จ ก็คือ การกระทำของคนหนุ่มสาวด้วยกันบางกลุ่มที่ยอมอุทิศตนเองไปหาเพื่อนเยาวชนด้วยกัน เข้าไปหาความสงบและพัฒนาจิตใจ ช่วยกันนำธรรมไปเผยแพร่ในหมู่เยาวชนด้วยกัน บทบาทของเยาวชนเหล่านี้กำลังเป็นที่น่าสนใจและจับตามองด้วยความนิยมยกย่อง โดยเฉพาะกลุ่มพุทธธรรมที่เน้นความดีงามของปัจเจกชน โดยการฝึกใจเป็นสำคัญ กลุ่มเหล่านี้ได้แก่ ชมรมพุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มพุทธที่มีบทบาทในสถาบันการศึกษา และมีผลสะท้อนต่อเยาวชนโดยตรง ซึ่งก็มีการจัดระเบียบการบริหารงานของตนเอง ซึ่งกลุ่มพุทธของมหาวิทยาลัยเหล่านี้สัมพันธ์ในแนวความคิดและหลักปฏิบัติกับศูนย์พุทธจักรปฏิบัติธรรม วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

ในสภาพสังคมที่มีความสับสนวุ่นวายในขณะนี้ ชมรมพุทธศาสตร์จึงนับได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะช่วยรื้อฟื้นความสนใจทางศาสนาขึ้นมาอีก ถึงแม้ว่าจะเป็นการเน้นที่ปัจเจกบุคคล แต่การฝึกตัวเพื่อเป็นคนดีก็ถือว่าเป็นการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาว่า ชมรมพุทธศาสตร์นั้นมีประวัติความเป็นมาอย่างไรและกิจกรรมที่ชมรมพุทธศาสตร์ได้จัดตั้งขึ้นนั้น มีส่วนในการช่วยส่งเสริมบทบาทของพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง รวมทั้งศึกษา

ถึงภูมิหลังของสมาชิกแต่ละคนว่ามีความเป็นมาอย่างไร จึงได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับทาง
ชมรมพุทธศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชมรมพุทธศาสตร์ รวมทั้งศึกษาถึงภูมิหลัง
ของสมาชิกของชมรมพุทธศาสตร์ว่า มีความสัมพันธ์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมพุทธศาสตร์
อย่างไร

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชมรมพุทธศาสตร์จัดขึ้นว่า มีหน้าที่ทาง
สังคมอย่างไร เช่น หน้าที่ทางการส่งเสริมบทบาทของพุทธศาสนา หน้าที่ในการปลูกฝัง
คุณธรรม และค่านิยมที่ดีงามทั้งในบรรดาสมาชิกและประชาชนทั่วไป และการส่งเสริม
ความสามัคคี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในระหว่างผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรม

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยที่แตกต่างกันต่อไปนี้เป็นคือ เทศ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เชื้อสาย
แหล่งที่อยู่อาศัย และการใช้เวลาว่าง มีความสัมพันธ์ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางชมรม
พุทธศาสตร์

2. กิจกรรมที่ทางชมรมพุทธศาสตร์จัดขึ้นสอดคล้องกับหน้าที่ทางศาสนาตามแนวความ
คิดของ Durkheim ซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสังคมไทย กล่าวคือ

ก. หน้าที่ในการเตรียมและจัดวินัย (Disciplinary and preparatory
function)

ข. หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวและผนึกเข้ากับสังคม (Cohesive function)

ค. หน้าที่ในการผนวกและรื้อฟื้น (Revitalizing function)

ง. หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกของคุณค่าและความสุขของการมีชีวิต
(Euphoric function)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงกิจกรรมที่ทางชมรมพุทธศาสตร์จัดขึ้น อันจะเป็นพื้นฐานที่จะกำหนดแนวทางและวิธีการในการส่งเสริมและปลูกฝังหลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็นในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องต่อไป

นิยามศัพท์ที่สำคัญ

ชมรมพุทธศาสตร์ หมายถึง สถานที่ที่นิสิต นักศึกษา เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อเชิดชูส่งเสริมพุทธศาสนา และเป็นการแสดงออกถึงการเป็นตัวแทนของชาวพุทธ

นิสิต นักศึกษา หมายถึง ผู้ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้ที่เป็นสมาชิกของชมรมพุทธศาสตร์ด้วย สถาบันที่ศึกษาในที่นี้ประกอบด้วย 5 สถาบันคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

กิจกรรมของชมรมพุทธศาสตร์ หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ทางชมรมพุทธศาสตร์เป็นผู้จัดให้มีขึ้นทั้งภายในและภายนอกของชมรมฯ ซึ่งก็ได้แก่ การฝึกอบรมธรรมทายาทและการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน จัดสวดมนต์ทำวัตรเช้า - เย็น และการฝึกหัดทำสมาธิ นอกจากนี้ยังมีการจัดรถรับ - ส่ง นิสิต นักศึกษาที่สนใจไปศึกษาและปฏิบัติธรรม ณ วัดพระธรรมกาย ทุกวันอาทิตย์ ฯลฯ